

Четова Н. Й.

Національний університет «Львівська політехніка»

ЛІНГВОКОГНІТИВНА РЕАЛІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО КОНЦЕПТУ ХИМЕРА В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА)

У статті розглянуто особливості реалізації феномена «химера» на лінгвальному та когнітивному рівнях, а також їх (химер) індивідуально-авторське представлення у творах Дж. Р. Р. Толкіна. У процесі дослідження увага зосереджена на аналізі номінативного аспекту вербалізації химер, зокрема лексико-семантичного простору, а також на упорядкуванні базової інформації, отриманої на основі аналізу контекстів, в яких химери актуалізовано, у вигляді фрейму змістового шару художнього концепту ХИМЕРА. Методологія дослідження передбачає застосування методики комплексного мультипарадигмального аналізу, яка, ґрунтуючись на загальнонаукових методах, інкорпорує методи лінгвопоетологічного та концептуального аналізів. Ономазіологічний аналіз номінативних химер дав змогу встановити обсяг та арсенал мовних одиниць на позначення уявних істот. У результаті аналізу мовного матеріалу вербалізації химер у творах Дж. Р. Р. Толкіна виявлено 60 лексем-актуалізаторів на їх позначення, серед яких домінують вигадані істоти, які володіють паранормальними знаннями та/або здібностями, яким приписуються антропоморфні або зооморфні характеристики. На основі системно-функціонального й семантичного аналізів та методу польового структурування в межах лексико-семантичного поля «chimera» диференційовані мікрополя, сектори, лексико-семантичні групи та синонімічні й гіпо-гіперонімічні ряди. Логічно впорядкована інформація про химеру розкриває базову ментальну візуалізацію явища, його конституентів, взаємодія яких представлена у вигляді фрейму та репрезентує акумульовані автором знання про вигаданих істот: це плід фантазії (автора або героя), з певними особливостями, потребами, манерами поведінки, здібностями і т.п.; істоти, які існують у (не)матеріалізованій формі, провокують певну реакцію та мають стосунок до добра чи зла.

Ключові слова: фентезі, химера, номінативний простір, лексико-семантичне поле, художній концепт, фрейм, змістовий шар.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвістики особливої актуальності набувають дослідження мови у зв'язку з людським мисленням. Проблеми структури мовної свідомості, форми презентації знань, когнітивної семантики, когнітивних категорій, стратегій і моделей (Н. Д. Арутюнова, С. А. Жаботинська, Ю. М. Караулов, М. П. Кочерган, О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, О. О. Селіванова та ін.) дедалі частіше потрапляють у поле зору сучасних наукових розвідок та ґрунтовних досліджень. Протягом тривалого часу вивчення зокрема концептуальних просторів художніх творів становить значний інтерес для лінгвістів (О. П. Воробйова, Л. І. Белехова, О. М. Кагановська, В. Г. Ніконова, М. Тернер, М. Фрімен та ін.) і здійснюється в рамках когнітивної парадигми сучасного мовознавства (О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, Р. Ленекер, А. М. Приходько, Ю. С. Степанов та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лінгвістична природа мовного втілення фено-

мена «химера» неодноразово була об'єктом наукових досліджень. В історії мовознавчих студій особливо помітними є праці Т. В. Коноваленко, О. С. Божко, Т. Тодорова, П. С. Хаботнякової та ін. Однак у дослідженнях зазначених авторів вивчення лінгвістичної реалізації химерного має спорадичний характер і не перебуває в безпосередньому фокусі аналізу.

Виклад основного матеріалу. Поняття химерне займає одне з провідних місць в естетиці фентезі, оскільки жах і страх, які воно провокує, здатні не тільки викликати сильні почуття, а й здійснювати певний естетичний вплив. Е. Бьорк розглядає химерне як джерело піднесеного і надає таке його визначення: «Почуття, яке викликає у нас велич і піднесеність природи, оволодіває нами, називається здивуванням (*astonishment*); здивування є такий стан душі, в якому всі рухи завмирають у передчутті жаху (*horror*). Жодне з почуттів не може позбавити наш мозок розсудливості

і здатності до дії в такій мірі, в якій це здатен зробити страх (*fear*)» [1, с. 84]. Хоча, на думку авторів «Енциклопедії фентезі» Дж. Гранта та Дж. Клата, «те, що ми звемо химерним, може бути просто складовою певного жанру, без якої він втрачає свою особливість» [7, с. 478]. Звідси химерне є порівняним поняттям, яке можна розглядати з позиції цілком природного явища для фентезійних світів та з точки зору сприйняття невідомого, жахливого, примарного в реальному світі.

Об'єктом цього дослідження є вербалізатори химери, а предметом – їхні семантико-когнітивні особливості у творах Дж. Р. Р. Толкіна.

Матеріалом дослідження слугують текстові фрагменти – контексти, в яких вербалізовано явище «химера», виокремлені методом суцільної вибірки з творів Дж. Р. Р. Толкіна: «The Hobbit», «The Lord of the Rings»: «The Fellowship of the Ring», «The Two Towers» та «The Return of the King».

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що шляхом аналізу мовної реалізації химери, зокрема її лінгвокогнітивних особливостей, на основі її художнього вербального утілення видається можливим реконструювати змістовий шар художнього концепту (ХК) химера у творах Дж. Р. Р. Толкіна як такий, що відображає авторське базове уявлення про розглянуте явище.

Методика та методологія дослідження. У процесі аналізу використано такі загальнонаукові методи: гіпотетико-дедуктивний метод – для підтвердження висунутої гіпотези про системний характер феномена «химера» у творах Дж. Р. Р. Толкіна; описово-аналітичний та індуктивний методи – для виявлення закономірностей функціонування мовних одиниць; метод суцільної вибірки – для отримання достовірних результатів дослідження; кількісний аналіз мовних фактів – для встановлення кількісних співвідношень отриманих результатів і порівняння актуалізації вербалізаторів химер та встановлення їхніх якісних характеристик, а також для визначення загальної тенденції функціонування вербалізованих репрезентацій химери у творах Дж. Р. Р. Толкіна. Методологію лінгвопоетологічного аналізу представлено лінгвостилістичним аналізом, який застосовано для виявлення своєрідної репрезентації Дж. Р. Р. Толкіном химер, інтерпретаційно-текстовим аналізом – для виділення контекстів, в яких вербалізовано інформацію про химери, методом контекстуального аналізу – для опису того оточення, в якому беруть участь мовні одиниці на позначення химер. З-поміж методів лінгвістичного аналізу в дослідженні застосовано ана-

ліз словникових дефініцій – для визначення семної структури вербалізаторів химер, метод лінгвістичного спостереження – для інтерпретації структурних, семантичних і функціональних властивостей вербалізаторів химер, системно-функціональний аналіз – для систематизації та класифікації вербалізаторів химер, семантичний аналіз – для визначення змісту й обсягу семантичного простору химери, компонентний аналіз із залученням лексикографічного опису – для визначення семного складу слів, задіяних у контекстах, де химери отримали мовне втілення, метод польового структурування – для систематизації засобів вербалізації химер у вигляді лексико-семантичного поля. Концептуальний аналіз представлено сукупністю таких методів, як метод фреймового аналізу – для презентації інформації, структурованої у змістовому шарі ХК химера у вигляді фрейму.

Лексико-семантичне поле (ЛСП) «химера» презентує гамму матеріалізованих і нематеріалізованих істот, відсутніх в об'єктивній дійсності, та їхніх якісних характеристик. Приміром, *химера* визначається так: «1. у давньогрецькій міфології – страховище з головою лева, тулубом кози і хвостом дракона, з пащі якого вивергається полум'я. 2. перен. дивовижна фантазія, нездійсненна мрія, витвір уяви. 3. те саме, що галюцинація. 4. перев. мн. дивовижні примхи, вигадки чий-небудь; дивна поведінка кого-небудь; дивацтва. 5. перен. що-небудь своєрідне, дивне, оригінальне. 6. заст. опудало. 7. біол. організм, що складається з генетично неоднорідних тканин» [2, с. 1561]. *Chimera* тлумачиться так: «1. a: a fire-breathing she-monster in Greek mythology having a lion's head, a goat's body, and a serpent's tail b: an imaginary monster compounded of incongruous parts; 2. an illusion or fabrication of the mind; especially an unrealizable dream; 3. an individual, organ, or part consisting of tissues of diverse genetic constitution» [10, el. ref]. На основі цих тлумачень та з огляду на шляхи конструювання номінативного поля концепту, запропоновані І. М. Колегаєва [3], визначено, що номінативний простір ЛСП реалізується за рахунок близько 60 лексичних одиниць у 4877 текстових фрагментах. Найістотніші лексеми поля *hobbit, elf, dwarf, goblin, shadow, dragon, ent, shade, wraith, ghost* та ін. Ядерною лексемою цього ЛСП є «chimera» як інтегральна на позначення нереальних істот, а саме: поле містить мікрополя «half-real creature» та «unreal creature», котрі інкорпують сектори «a living being» (creature), «a human being» (person), «spirit» та «monster», які своєю чергою містять по кілька лексико-семантичних

груп (ЛСГ), контитуентами яких є лексичні одиниці на позначення химер, їх синонімічні ряди та гіпо-гіпероніми (див. табл. 1).

У сектор «a living being» входять три ЛСГ: «animal», «semi-animal – semi-man» та «semi-plant – semi-man». ЛСГ із домінантою «animal» містить такі лексеми: *horse, eagle, worm, spider* та ін., відмінні від реальних істот завдяки певним фантастичним, нереальним ознакам. До ЛСГ із домінантою «semi-animal – semi-man» входять слова на позначення людиноподібних істот, які у творах Дж. Р. Р. Толкіна актуалізуються через лексеми: *wight, werewolf*, низкою стилістичних синонімів: *orc, half-orc, carrion-orc, uruk, snaga, gorgun; goblin, goblin-man; troll, Olog-hai, stone-troll, cave-troll, hill-troll, mountain-troll, snow-troll, half-troll* та ін. Для цієї ЛСГ характерні відношення синонімії (*giant, ogre*) і комплементарної антонімії (чол. *giant* / жін. *giantess*; чол. *ogre* / жін. *ogress*). ЛСГ із домінантою «semi-plant – semi-man» містить слова, які об'єднує поняття людиноподібних рослин, що вербалізуються лексемами *Ent, Enting, Entwife, Tree-man, Tree-herd, Huorn*, які є стилістичними синонімами, та *Willow-man*. Сектор «a human being» (person) нараховує дві ЛСГ – «fairy» та «wee folk». ЛСГ із домінантою «fairy» містить слова *fairy, elf (Halfelf, High-Elf, Wood-elf, Silvan-Elf, Quendi, Noldor, Sindar)* розміщені за ознакою спадаючого ступеня надзвичайних надприродних здібностей. ЛСГ із домінантою «wee folk» становлять гіпоніми *halfling / hobbit / Perian* та *dwarf / Naugrim*. ЛСГ із домінантою «spirit» складається з ідеографічних і стилістичних синонімів: *ghost, wraith / Nazgul / Ringwraith, phantom, specter, shadow, shadow-men, dead men*. Частковими семантичними синонімами можна визнати слова *imp, demon*. Слова *demon* та *Evil* слід уважати стилістичними синонімами. ЛСГ із домі-

нантою «monster» містить лексеми *monster, beast*, стилістичні синоніми *dragon, the Worm, long-worm, cold-drake*, а також назву таємничої водної істоти, з якою герої «Володаря Перстенів» зіткнулися при вході до Копалень Морії – *Wathcer in the Water*, та ін.

У результаті аналізу мовного матеріалу вербалізації химер у творах Дж. Р. Р. Толкіна виявлено цілу палітру лексем-актуалізаторів на їх позначення, серед яких домінують вигадані істоти – суб'єкти, які володіють паранормальними знаннями та/або здібностями, яким приписуються антропоморфні або зооморфні характеристики (часткова схожість із людиною або твариною по одній із таких ознак – зовнішність, характер, манера поведінки, звички (*elf, fairy, werewolf*)), крім того, навмисно применшуються або перебільшуються розміри (*giant, troll*). У процесі аналізу з-поміж вербалізаторів химери виокремлено групи лексем, об'єднані поняттями «supernatural forces» та «mythological beings» (*dragon, demon, vampire*), а також «folklore mythical beings» (*ent, dwarf, giant eagle*). Перші номінують міфологічні й міфічні істоти, запозичені разом зі своїми історіями у британський фольклор із міфології архаїчної Європи: напівбоги (*demons*); шкідливі божества (*fury*); духи як уявні представники «іншого світу» (*spirit, ghost, fury, devil, demon, vampire*); окрему групу становлять номінації Зла – *Evil, Ill, Shodow* та *gloom*, зокрема в образі диявола – *Balrog*). Шкідливих анімагів (*harpy, siren*) серед вербалізаторів химер не виявлено. Другі об'єднують імена фольклорних надприродних істот, в образах і звичках яких поєднані фольклорні мотиви британців, саксів, галлів і франко-норманів, що населяли в різні історичні періоди Британські острови, кельтські й німецькі міфологічні традиції, що до цих пір зберігаються у фольклорі сучасними англійцями, шотландцями,

Таблиця 1

Структура та зміст ЛСП «химера» у творах Дж. Р. Р. Толкіна

I / ЛСП	II / мікрополе	III / Сектор	IV / ЛСГ	V / Синонімічні ряди / Гіпо-гіпероніми
chimera	half-real creature	«a living being» (creature)	«animal»	horse, eagle, worm, spider
			«semi-animal – semi-man»	werewolf, orc, half-orc; troll, cave-troll, hill-troll
			«semi-plant – semi-man»	Ent, Enting, Tree-man, Tree-herd, Willow-man
		«a human being» (person)	«fairy»	fairy, pixie, elf
	unreal creature	«spirit» (dead or an immaterial being)	«wee folk»	halfling / hobbit, dwarf
			«monster»	ghost, wraith, phantom, specter, shadow monster, dragon, beast

валлійцями й ірландцями. Незважаючи на те, що число родів та імен надприродних істот (*fairy* й *elf*) розрізняється у Британії за географічними ареалами, Дж. Р. Р. Толкін уміло поєднав їх у своїх творах, додавши свої власні (*halfling*, *hobbit*). Зазначимо, що будь-яка міфолексема, що увійшла до концепту ХИМЕРА, володіє певним ціннісним маркером. Мовними засобами створення емотивно-ціннісної характеристики химер є епітети, які містять емотивну оцінку кольору, форми, розміру, якості: *dark*, *darkened*, *black*, *gloomy*; *dull*, *dismal*, *murky*, *vague*, *ill*, *dim*, *shadowy*, *sunless*, *grim*, *obscure* та ін. Похмурі, темні кольори та звивисті й рвані контури надають об'єктам негативної конотації.

З огляду на отримані результати аналізу номінативного простору специфіка Толкінових химер полягає у тому, що вони мають субстантивний характер і щільно пов'язані з національним світовідчуттям (оскільки різним національним літературам виявляються притаманними й різні фантастичні образи) як за тематичним наповненням, так і за сюжетним архетипом, стилістикою й інтелектуальною грою.

Дослідження контекстів на предмет експлікації уявних істот із залученням методики ідентифікації художніх концептів, запропонованої В. Г. Ніконовою [5], уможливило реконструкцію ХК ХИМЕРА, мовна реалізація якого представлена низкою номінацій вигаданих істот, серед яких дракони, ельфи, тролі, гобліни, примари та ін. Нижче подані контексти яскраво ілюструють певні особливі риси зовнішності чи характеру істот і слугують ідентифікації ХК ХИМЕРА, зокрема конститuentів його змістового шару. Приміром, із речення *Dragons steal gold and jewels, you know, from men and elves and dwarves, wherever they can find them; and they guard their plunder as long as they live <...>, and never enjoy a brass ring of it.* [Н, р. 28] стає відомо, що дракони крадуть коштовності в людей, ельфів і гномів, а потім охороняють награбоване все своє життя (тобто практично вічно, якщо тільки їх не уб'ють), але ніколи не побавляться навіть найменшим перстеником. Із контексту *Trolls are slow in the uptake, and mighty suspicious about anything new to them.* [Н, р. 43] читач дізнається про тролів як розумово відсталіх істот, у яких усе нове викликає велику підозру. Фрагмент *The goblins were very rough, and pinched unmercifully, and chuckled and laughed in their horrible stony voices; <...>* [Н, р. 72] розкриває певні негативні якості гоблінів: їхня поведінка дуже брутальна, вони немилосердно шарпають полонених, а їхні моторошні голоси нагадують глумливий регіт. Речення *Barrow-wights walked in*

the hollow places with a clink of rings on cold fingers, and gold chains in the wind. [FR, р. 141] ілюструє типові риси привидів, котрі, блукаючи, зазвичай брязкають ланцюгами й персями на холодних пальцях. Однак привиди у творах Дж. Р. Р. Толкіна вирізняються тим, що з'являються в подібі Чорних Вершників – Примар Персня, котрі слугують єдиному повелителю – Володарю Перстнів: *Indeed I spoke of them once to you; for the Black Riders are the Ringwraiths, the Nine Servants of the Lord of the Rings.* [FR, р. 232] або у вигляді крилатих істот: *A winged Nazgûl awaits us northward <...>* [ТТ, р. 49].

Серед уявних істот Середзем'я є й такі, котрі походять із міфології. Наприклад, Водяний Сторож у реченні *The Watcher in the Water took Óin.* [FR, р. 336] дуже нагадує кракена – міфічне морське чудовисько гігантських розмірів, відоме за описами ісландських моряків, із мови яких і походить його назва. Серед бестіарію творів Дж. Р. Р. Толкіна можна виокремити як міксантропічні химери (покручі людини з тваринами), так і тератоморфні істоти (людино- або твариноподібні істоти) [4, с. 174], яскравим прикладом чого є творіння чарів чаклуна Сарумана в наступному реченні: *'But these creatures of Isengard, these half-orcs and goblin-men that the foul craft of Saruman has bred, they will not quail at the sun,' said Gamling* [ТТ, р. 142].

Отже, на вербалізацію бестіарію у творах Дж. Р. Р. Толкіна вживаються лексеми *Ringwraith*, *warg*, *monster*, *dragon*, *beast*, *orc*, *goblin*, *Nazgûl* та ін., які в нашому емпіричному знанні про світ заповнюють комірку «невідома, уявна істота». Ці та подібні лексеми є мовним втіленням ХК ХИМЕРА у концептуальній системі Середзем'я Дж. Р. Р. Толкіна. Детальну класифікацію та характеристику химер у творах Дж. Р. Р. Толкіна наведено у табл. 2 та табл. 3.

Таким чином, концептами, що в циклі про Середзем'я передають загальну, систематизовану інформацію про уявну істоту, є ворожість, незалежність, відраза, смертність, безсмертя, домінування, пересування землею / повітрям / водою, агресія, жорстокість, надійність, віра, потворність та ін. Вони становлять змістовий шар ХК ХИМЕРА, реконструйовану структуру якого можна представити у вигляді фрейма (див. рис. 1). Завдяки спільним семантичним ознакам у перерахованих вище концептах-слотах було групувано певні мікрогрупи: «походження у творі», «інтелектуальні здібності», «відношення до добра / зла», «природні потреби», «джерело появи», «духовна (не)досконалість», «фізична (не)досконалість», «реакція» та ін.,

Реалізація слоту «напівреальна істота» художнього концепту ХИМЕРА

Слот	Таксомонічний фрейм (ДЕЩО-вид є ДЕЩО-рід)		Предметний ((ДЕХТО / ДЕЩО є СТІЛЬКИ) є TAKE) / посесивний (ДЕХТО / ДЕЩО-контейнер має ДЕЩО-вміст) фрейми / акціональний фрейм (ДЕХТО / ДЕЩО діє / спричиняє ДЕЩО)	
«напівреальна істота»	«animal»	Insect	<i>spider</i>	He could only see the thing's eyes, but he could feel its hairy legs as it struggled to wind its abominable threads round and round him. [H, p. 180]
			worm	There was a most specially greedy, strong and wicked <u>worm</u> called Smaug. [H, p. 29]
		Mammal	<i>horse</i>	For Gandalf took the <u>horse</u> that is called Shadowfax, the most precious of all the king's steeds, chief of the Mearas, which only the Lord of the Mark may ride. [TT, p. 38]
			<i>eagle</i>	And the <u>Eagles</u> of the Mountains went far and wide, and they saw many things: the gathering of wolves and the mustering of Orcs; ... [FR, p. 274]
	«semi-animal – semi-man»	were...	<i>were-wolf</i>	There are orcs and trolls, there are wargs and <u>werewolves</u> ; and there have been and still are many Men, warriors and kings, that walk alive under the Sun, and yet are under his sway. [FR, p. 234]
			were-worm	Tell me what you want done, and I will try it, if I have to walk from here to the East of East and fight the wild <u>Were-worms</u> in the Last Desert. [H, p. 23]
		Goblin	<i>goblin</i>	But there were some others that were horrible: man-high, but with <u>goblin-faces</u> , sallow, leering, squint-eyed. [TT, p. 171]
			<i>goblin-man</i>	'But these creatures of Isengard, these <u>half-orcs</u> and <u>goblin-men</u> that the foul craft of Saruman has bred, they will not quail at the sun,' said Gamling. [TT, p. 124]
		orc	<i>Orc</i>	Though <u>Orcs</u> will often pursue foes for many leagues into the plain, if they have a fallen captain to avenge. [FR, p. 351]
			half-orc	'But these creatures of Isengard, these <u>half-orcs</u> and <u>goblin-men</u> that the foul craft of Saruman has bred, they will not quail at the sun,' said Gamling. [TT, p. 124]
		troll	<i>cave-troll</i>	'There are Orcs, very many of them,' he said. 'And some are large and evil: black Uruks of Mordor. For the moment they are hanging back, but there is something else there. A great <u>cave-troll</u> , I think, or more than one. There is no hope of escape that way.' [FR, p. 338]
			hill-troll	But through them there came striding up, roaring like beasts, a great company of <u>hill-trolls</u> out of Gorgoroth. Taller and broader than Men they were, and they were clad only in close-fitting mesh of horny scales, or maybe that was their hideous hi-de; but they bore round bucklers huge and black and wielded heavy hammers in their knotted hands. [RK, p. 168]
			mount-troll	Great beasts drew it, Orcs surrounded it, and behind walked <u>mountain-trolls</u> to wield it. [RK, p. 102]
			snow-troll	Burg. He would go out by himself, clad in white, and stalk like a <u>snow-troll</u> into the camps of his enemies, and slay many men with his hands. [RK, p. 347]
		- semi-man»	<i>Ent, (tree-man, tree-herd)</i>	An angry <u>Ent</u> is terrifying. Their fingers, and their toes, just freeze on to rock; and they tear it up like bread-crust. [TT, p. 172]; <u>Ents</u> and Huorns were digging great pits and trenches, and making great pools and dams, gathering all the waters of the Isen and every other spring and stream that they could find. [TT, p. 174]
		«semi-plant –	<i>Willow-man</i>	Poor old <u>Willow-man</u> , you tuck your roots away! [FR, p. 140] But none were more dangerous than the Great Willow: his heart was rotten, but his strength was green; and he was cunning, and a master of winds, and his song and thought ran through the woods on both sides of the river. [FR, p. 141]
«manlike»	«fairy»	<i>Fairy</i>	It was often said (in other families) that long ago one of the Took ancestors must have taken a <u>fairy wife</u> . [H, p. 5]	
		Elf	The pony was laden instead with a great part of the others' burdens, so that they now marched lighter, and for a time made good speed; but the hobbits began to find it hard to keep up with the swift tireless feet of the <u>Elf</u> . [FR, p. 223]	
	«wee folk»	half-ling / hobbit	But at any rate <u>hobbits</u> can move quietly in woods, absolutely quietly. [H, p. 41]; And here he was a little <u>halfling</u> from the Shire, a simple hobbit of the quiet countryside expected to find a way where the great ones could not go, or dared not go. [TT, p. 252]	
		dwarf	It was a <u>dwarf</u> with a blue beard tucked into a golden belt, and very bright eyes under his dark-green hood. [H, p. 10]	
«dead»	<i>dead men</i>	Folk say that <u>Dead Men</u> out of the Dark Years guard the way and will suffer no living man to come to their hidden halls; but at whiles they may themselves be seen passing out of the door like shadows and down the stony road. [RK, p. 70] But the <u>Dead</u> come seldom forth and only at times of great unquiet and coming death. [RK, p. 70]		

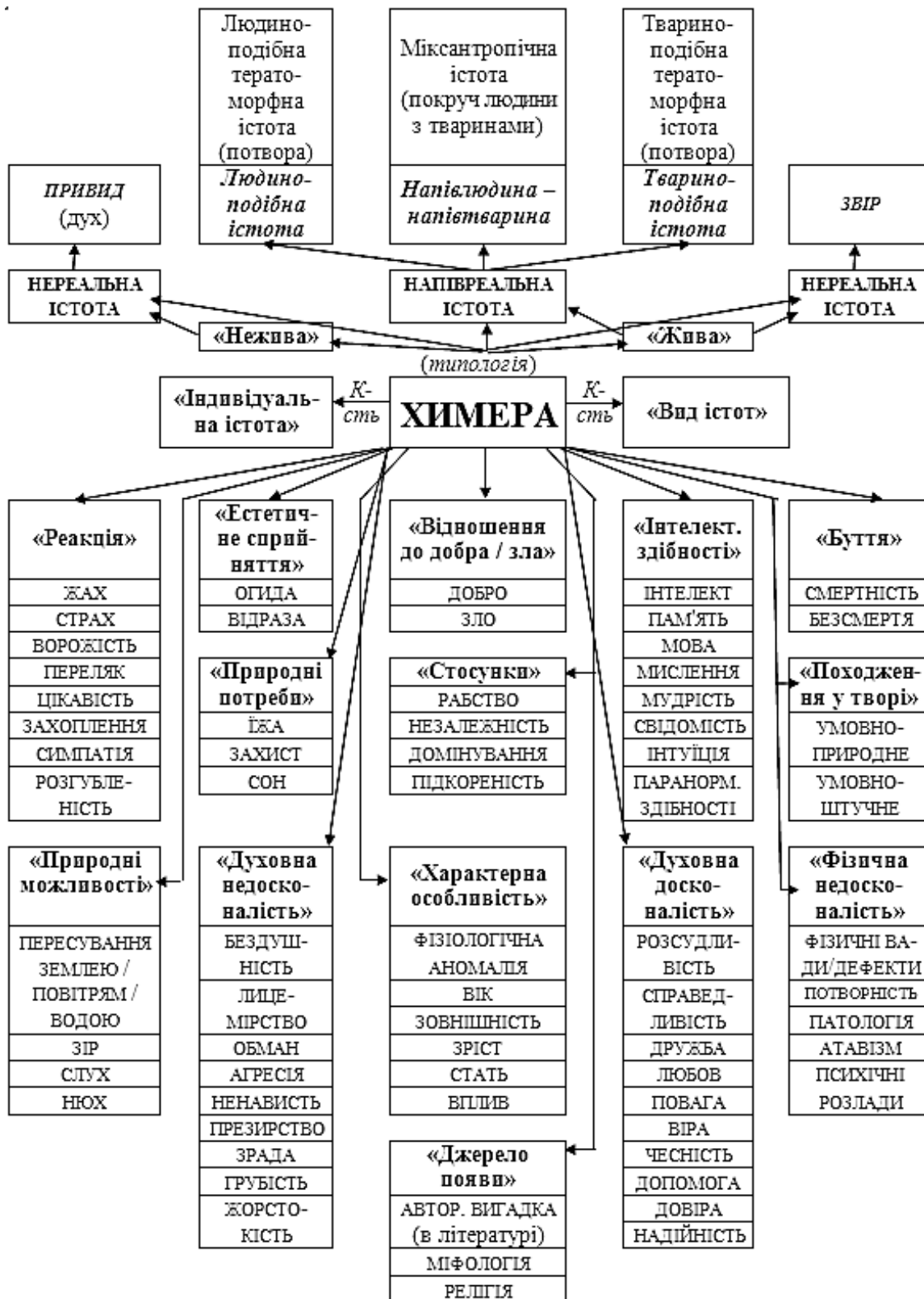

Рис. 1. Фрейм змістового шару художнього концепту химера у творах Дж. Р. Р. Толкіна

які вказують на наявність груп характеристик у змісті ХК ХИМЕРА. Загалом логічно впорядкована інформація про химеру розкриває базову ментальну візуалізацію явища, його конститuentів,

взаємодія яких представлена у вигляді фрейму, та репрезентує акумульовані знання про вигадані створіння: уявна істота як плід фантазії (автора або героя), з природними потребами та можливостями,

Реалізація слоту «нереальна істота» художнього концепту ХИМЕРА

Слот	Таксомонічний фрейм (ДЕЩО-вид є ДЕЩО-рід)	Предметний ((ДЕХТО / ДЕЩО є СТИЛЬКИ) є TAKE) / посесивний (ДЕХТО / ДЕЩО-контейнер має ДЕЩО-вміст) фрейми / акціональний фрейм (ДЕХТО / ДЕЩО діє / спричиняє ДЕЩО)	
« нереальна істота »	«spirit» (нематеріалізована істота)	Ghost	The Woodmen said that there was some new terror abroad, a <u>ghost</u> that drank blood [FR, p. 67]
		Shadow	For a moment the orcs quailed and <u>the fiery shadow</u> halted [FR, p. 344]; <u>A black shadow</u> seemed to pass like an arm above him; it missed Amon Hen and groped out west, and faded [FR, p. 416]
		Shade	«Even <u>the shades</u> of Men are obedient to his will,» I thought [RK, p. 151]
		Phantom	It was <u>an evil phantom</u> of Saruman that we saw last night [TT, p. 91]
		Wraith	'You cannot destroy <u>Ringwraiths</u> like that,' said Gandalf. 'The power of their master is in them, and they stand or fall by him.' [FR, p. 286]
	«monster» (матеріалізована істота)	Watcher	<u>The Watcher in the Water</u> took Óin [FR, p. 336]
		Balrog	'It was a <u>Balrog</u> of Morgoth,' said Legolas; 'of all elf-banes the most deadly, save the One who sits in the Dark Tower.' [FR, p. 371]
		Barrow-wight	<u>Barrow-wights</u> walked in the hollow places with a clink of rings on cold fingers, and gold chains in the wind. [FR, p. 141]
		Dragon	<u>Dragons</u> steal gold and jewels, you know, from men and elves and dwarves, wherever they can find them; and they guard their plunder as long as they live (which is practically forever, unless they are killed), and never enjoy a brass ring of it. [H, p. 28]
		Nazgûl	'It was a Black Rider on wings, a <u>Nazgûl</u> ,' said Gandalf. 'It could have taken you away to the Dark Tower.' [TT, p. 204]
		Winged creature	And these <u>winged creatures</u> that they ride on now, they can probably see more than any other creature. They are like great carrion birds. [TT, p. 253]

певними інтелектуальними здібностями, духовними та фізичними (не)доскональностями; істота, яка викликає певну реакцію та слідує певній манері поведінки, яка (не)має стосунку до добра / зла та вирізняється з-поміж інших деякими характерними особливостями, а також існує в (не)матеріалізованій формі та потворній подобі.

Отже, дослідження змістового шару художнього концепту розкриває знання та досвід Дж. Р. Р. Толкіна щодо химерного та його складників, осмислення й розуміння яких автор намагається донести читачам.

Висновки і пропозиції. Таким чином, аналіз творів Дж. Р. Р. Толкіна розширює наукові знання про химерне за рахунок цієї розвідки та дає змогу стверджувати, що у цьому творі химерне займає одне з провідних місць. Позаяк побутує думка, що саме цим романом був започаткований такий жанр, як фентезі, то можна сміливо стверджувати, що у всіх наступних творах, автори яких наслідували Дж. Р. Р. Толкіна, химерне представлене таким самим арсеналом засобів, яскравою колористикою, широким діапазоном драматичних ефектів, які сприяють естетизації химерного.

Список скорочень

- S – Tolkien J. R. R. *Silmarillion*. London: Harper Collins Publishers, 2008. 443 p.
 FR – Tolkien J. R. R. *The Fellowship of the Ring*. Boston – New York: Houghton Mifflin Co., 2001. 424 p.
 H – Tolkien J. R. R. *The Hobbit*. London: Harper Collins Publishers, 2006. 390 p.
 RK – Tolkien J. R. R. *The Return of the King*. Boston – New York: Houghton Mifflin Co., 2001. 440 p.
 TT – Tolkien J. R. R. *The Two Towers*. Boston – New York: Houghton Mifflin Co., 2001. 352 p.

Список літератури:

1. Бёрк Э. Философское исследование о происхождении наших идей возвышенного и прекрасного. Москва : Наука, 1979. 247 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Колегаєва І. М. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. *Записки з романогерманської філології*. 2018. № 1(40). С. 121–127.
4. Міфопоетичні образи в художньому світі Івана Франка (Ейдологічні нариси) : колект. моногр. / К. Дронь та ін.; наук. ред. Б. Тихолоз; Нац. акад. наук України, Львівське від-ня Ін-ту л-ри ім. Т. Шевченка. Львів : Простір М, 2007. 336 с.

5. Ніконова В. Г. Художні концепти в трагедіях Шекспіра: методика ідентифікації. *Вісник Черкаського університету «Серія: Філологічні науки»*. 2005. № 78. С. 21–32.
6. Chetova N. The Imaginary: from Genre through Text and Language to Conceptual Space (Based on J.R.R. Tolkien's Literary Works). *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 2019, IV (2), December 2019, p. 49–85.
7. Clute J. *The Encyclopedia of Fantasy*. / J. Clute, J. Grant. London : Orbit, 1997. xvi, 1049 p.
8. Complete Dictionary of Synonyms and Antonyms. URL: <https://www.synonyms.com/synonym/chimera>
9. LotrProject (Visualizing Tolkien's Works on the Web). URL: [http://lotrproject.com/statistics/books/keyword search](http://lotrproject.com/statistics/books/keyword%20search)
10. Merriam-Webster Dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com/>

Chetova N. Yo. LINGUO-COGNITIVE REALISATION OF THE LITERARY CONCEPT *CHIMERA* IN ENGLISH FANTASY (BASED ON J.R.R. TOLKIEN'S LITERARY WORKS)

The article presents the investigation of the peculiarities of realization of chimeras at the lingual and cognitive levels as well as their author individual depicting in J. R. R. Tolkien's literary works. In the process of research the attention was focused on the analysis of the nominative aspect of verbalization of chimeras, namely lexico-semantic space, along with the structuring of the basic information got as a result of analysis of the contexts, where the chimeras were mentioned, and presented as a frame of the substantial layer of the literary concept CHIMERA. The methodology of the investigation presupposes the application of the complex multiparadigmatic approach which is based on the properties of linguopoetic and conceptual analysis. Having analyzed the lingual aspects of verbalization of variety of chimeras in J. R. R. Tolkien's literary works, we found 60 lexemes denoting imaginary creatures, among which the most frequently mentioned are the beings with paranormal knowledges and / or skills, having anthropomorphic or zoomorphic features. On the basis of system-functional and semantic analysis accompanied by the method of field structuring it became possible to differentiate microfields, sectors, lexico-semantic groups, synonymic and hyper-hyponymic rows. The logically structured information about the chimera reveals the basic mental visualization of the phenomenon, its components, the interaction of which is presented in the form of a frame, and demonstrates the knowledge about the imaginary creatures accumulated by the author: it is a result of the fantasy (of the writer or of the hero), with certain features, needs, behavior, abilities etc.; these creatures exist in (im)material form, provoke certain reactions and are on the good or evil side.

Key words: *fantasy, chimera, nominative space, lexico-semantic field, literary concept, frame, substantial layer.*